

Projekt pilgrimsfalk i Mellansverige 2007

Text o bild: Lars Nilsson, bild: Krister Larsen och Bogdan Persson

Falkstammen i Mellansverige har en någorlunda stabil men fortfarande mycket skör population. Under 2007 fanns fem lokaler med falk från Jämtland i norr till Dalarna i söder. På sammanlagt tre lokaler i Dalarna och Närke har även i år utsättning av falkungar från Nordens Ark skett. Naturskyddsföreningens lokalavdelning i Leksand är huvudman för ringmärkning och utsättningarna i Mellansverige. Finansieringen av verksamheten vilar i händerna på Alvins fond.

Häckningar i Mellansverige

På de etablerade lokalerna fick alla fem paren fram ungar med ett snitt på 3,2 ungar per häckning.

I Säter pågick en intensiv spaning under juni men de tre ungarna upptäcktes först när de var flygga och kunde därför inte ringmärkas. Alla tretton ungar på de övriga lokalerna kunde dock ringmärkas utan störning eller problem.

Förra årets lokal FB visade i år inga tecken på aktivitet trots flera dagars spaning.

Ett nytt ställe ett par mil norr om FB visade dock vid flera tillfällen på aktivitet men inga tecken på häckning. Det visade sig senare att en ettårig hona fanns i berget med en utfärgad hane. Förmodligen är det en första etablering och lokalen får tillsvidare namnet M1. En teori kan vara att hanen i paret från FB flyttat hit med en ny hona. Vi kanske får svaret nästa år.

Ytterligare en observation i Hälsingland har gjorts vid en brant där en ensam hane flög in mot branten med byte.

Lokalen i Smedjebacken spanades av vid flera tillfällen men inga falkar observerades.

Vid lokalen TS som visade på aktivitet under 2006 kunde inga spår av falk ses i år, det fanns dock en observation av uv.

Totalt har ett 40-tal berg spanats av i Dalarna, Hälsingland, Medelpad, Jämtland och Härjedalen under maj och juni utan att visa några spår av falk i berget.

Med hänvisning till lyckade häckningar och utsatta ungar under de senaste tre åren bör teoretiskt 2-3 nya etableringar vara realistiskt under 2008.

Gagnef

Honan E8 kom troget till sitt revir från vinterkvarteret i Holland. Även denna vinter har hon uppehållit sig vid samma kyrktorn och jagat över samma marker som tidigare år. Att falkarna överlever och återkommer beror till stor del på att de hittat ett revir under vintern där ingen jakt eller andra hot förekommer. Detta ger en enkel slutsats att har de klarat det första året så klarar de även att överleva fortsättningsvis och därmed återkomma flera år i följd. Hanen lyckades med ganska stor säkerhet avläsas efter flera försök och slutsatsen blir att den frisläppts i Vansbro år 2005 med kombinationen X8.

Paret etablerade sig på lokalen OX ca 5 km från branten DK. Honan häckade här första gången år 2000 och fick då fram en unge. Därefter har häckningen skett i stora branten på DK. I år fick de fram 2 ungar av totalt 4 ägg. Ungarna sågs senare under sommaren på vingar och verkar ha klarat sig fram till flykten söderut.

Älvdalen

Paret återgick i år till den gamla branten och häckade på en av de två små hyllor som finns att tillgå. Falkarna är nästan omöjliga att läsa av på grund av svåråtkomlig biotop. Med anledning av att äggen var ovanligt mycket större jämfört med tidigare år och även beteendet i luften var annorlunda så kan jag konstatera att det med största säkerhet i alla fall är en ny hona i branten. Fyra friska ungar märktes i mitten av juni och de utvecklades normalt och blev flygga i början av juli.

Säter

Flera timmar och dagar ägnades åt att spana av i Säter. Vi kunde ganska snabbt konstatera att de övergivit sin gamla lokal GK. Vi spanade intensivt och upptäckte paret vid BK men de visade inga karakteristiska beteenden på att gå till häckning. Det var dock samma gamla hona K1 som häckat alla tidigare år i Säter. Även hanen kunde till sist läsas av med lila ring Z5. Hanen frisläpptes i Rättvik 2002 och är den första observationen av falk i vuxen ålder från lokalen GL. En bit in i juni satt hanen på vakt i en torraka i stora branten och vi trodde vi hade någorlunda koll på paret. Men vi blev rejält lurade och i början av juli kunde vi räkna in tre ungar på ett helt annat ställe ca 200 m från vår utkikspost. Ungarna blev aldrig märkta eftersom de precis var i färd med att bli flygg. Man blir aldrig fullärd i den här verksamheten och man får hela tiden revidera sina förutfattade teorier, kapitulera och omvärdera. Snopet!

Jämtland

Paret i Jämtland häckar för femte året i följd. Första året kunde konstateras att honan härstammade från ett utsläpp på KL i Leksand. Under senare år har ingen av falkarna kunnat avläsas.

För första gången kunde hyllan lokaliseras exakt och efter en strapatsrik klättring kunde fyra feta ungar ringmärkas på en långsmal hylla. Det kändes som en seger att äntligen kunna ringmärka och ta prover på ungarna.

Branten är ca 200 m hög och hela repet på 50m gick åt för att nå ner till hyllan.

Mora

Den nya lokalen FB som upptäcktes förra året visade sig i år helt tom på aktivitet av falk. Senare under sommaren kunde dock ett par iakttas på en lokal ca 20 km rakt norrut. Paret sågs vid flera tillfällen uppehålla sig i ett gammalt falkberg som hållits under uppsikt under flera år. Ingen häckning kom dock till stånd i år då honan visade sig vara en ettåring. Varken hanen eller honan avlästes men en hypotes är att åtminstone hanen kan komma från FB. Vi får se till våren vad som händer.

Ljusdal

För andra året i rad kunde tre ungar ringmärkas på en hylla ca 5 m nedanför förra årets hylla. Ett rötägg samlades in. De tre ungarna togs upp så alla kunde bevittna ungarnas välmående och sedvanlig fotografering genomfördes. Senare under sommaren sågs ungarna på vingar vid branten. Ytterligare en observation har gjorts i en brant i södra Hälsingland i samband med örninventering. En hane kom med byte och försvann in i berget. Branten kontrollerades vid ytterligare ett tillfälle men inga indikationer på häckning kunde göras.

Hacking i Dalarna

Nio ungar från avelsstationen på Nordens Ark sattes ut på två lokaler i Dalarna och en lokal i Närke.

I Rättvik sattes bara två ungar ut i början av augusti. Detta som en följd av att hälften av alla ungar på Nordens Ark dött i en kombination av salmonella och ett virus.

Som vanligt var det stor uppslutning av naturvårdare vid kalkbrottet i Rättvik, såväl unga som en några år äldre generation. Naturskyddsföreningen bjöd generöst på korv med bröd och alla såg ut att trivas trots det mulna vädret.

Två av skötarna från Nordens Ark var med och kunde nöjt konstatera att falkarnas nya hemvist bjöd på en storslagen natur med Glisstjärn i bakgrunden och de blånande bergen som inramning.

I Borlänge sattes fyra ut ungar i slutet av juni. Buren öppnades den 4 juli.

En av ungarna, en hona, var från en annan kull och ca 6 dagar yngre än de övriga tre. Det var ett litet experiment som föll väl ut med att sätt ut en unge som var så mycket yngre. Sex dagar är en lång tid i en falkunges liv och den var mer vit än brun där den hamnade i buren. Den tog sin tid på marken trots att de övriga tre redan var på vingar. Men som en programmerad robot kom den iväg på vingar helt normalt efter att den blivit ca 40 dagar gammal. Den blev heller inte undanskuffad av sina äldre kompisar utan fick äta under samma kamratliga anda som de övriga tre. Ungen hade även varit ner till Helsingborg och sökt asyl på Lantmännens silo under 6 timmar men blev avvisad av sina skånska fosterföräldrar där. I Dalarna och Borlänge kunde den till slut känna sig trygg och välkommen.

I Örebro fortsatte utsättningarna även i år. Tre ungar kunde frisläppas, två honor och en hane. I samband med frisläppandet så observerades en duvhöksfamilj i området. Vissa säkerhetsåtgärder gjordes men ingenting hände i samband med frisläppandet utan allt flöt på lugnt och stilla. Utsättningen gjordes den 27 juli och buren öppnades den 1 augusti.

Sammanfattning

Som tidigare år är det fortfarande de etablerade lokalerna som visar aktivitet. Men flera lokaler visar på viss aktivitet med observationer av falk i och intill olika branter. Med tanke på de senaste fem årens produktion av både vilda och utsläppta falkungar, totalt 119 stycken, så bör teoretiskt etableringen ta fart även på nya lokaler i Mellansverige de närmast kommande åren.

Många är engagerade och gör ett ovärderligt arbete för att återlämna falken till vår fauna i Mellansverige. Det är ofta tidsödande att sitta och vänta på att en falk skall sätta sig i den rätta tallen för att kunna läsas av, dessutom blir det många mil att köra på oländiga vägar. Men ornitologer är ju ett hänfört släkte med ett stort tålamod och jag vill därför tacka alla som ställt upp på olika sätt, ni gör ett fantastiskt arbete. Jag väljer att inte nämna någon med risk för att glömma någon.

Ett stort tack till alla!

Däremot vill jag speciellt tacka Alvins fond som gör det ekonomiskt möjligt att bedriva projektet.

Vad gäller själva fältarbetet så lade vi i år lite extra krut på att inventera berg i Hälsingland, Medelpad och Jämtland.

Ett 15-tal berg spanades av utan att någon aktivitet eller observation av falk kunde noteras. Det finns dock många fantastiska branter med stor potential som lämpliga häckningslokaler. Kanske blir detta område nästa skutt för att bilda ett kärnområde. Både den nordliga populationen och den i Mellansverige möts i dessa områden. Många branter är dock kvar att spana av inte minst i Ångermanland och södra delarna av Västernorrland.

Arbetet med att sätta ut ungar från Norden Ark fortsätter helt beroende på hur många ungar som kan levereras.

Årets verksamhet på Nordens Ark stötte för första gången på problem med salmonella i kombination med ett virus. Detta medförde att samtliga 18 befruktade ägg kläcktes men av de 18 ungarna överlevde bara 9 till dess att de kunde sättas ut. För första gången på Nordens Ark dog sju av ungarna på grund av salmonellainfektion. De flesta av de smittade ungarna dog efter en vecka, någon levde upp till 11 dagar innan den tynade bort. Ytterligare en unge dog i samband med utsättning till fosterföräldrar i en av burarna

Lite cyniskt kan man antyda att bara de starkaste överlever, vilket skulle medföra att de 9 ungar som kom ut på sina respektive hackinglokaler har bra förutsättningar att klara sig framöver också.

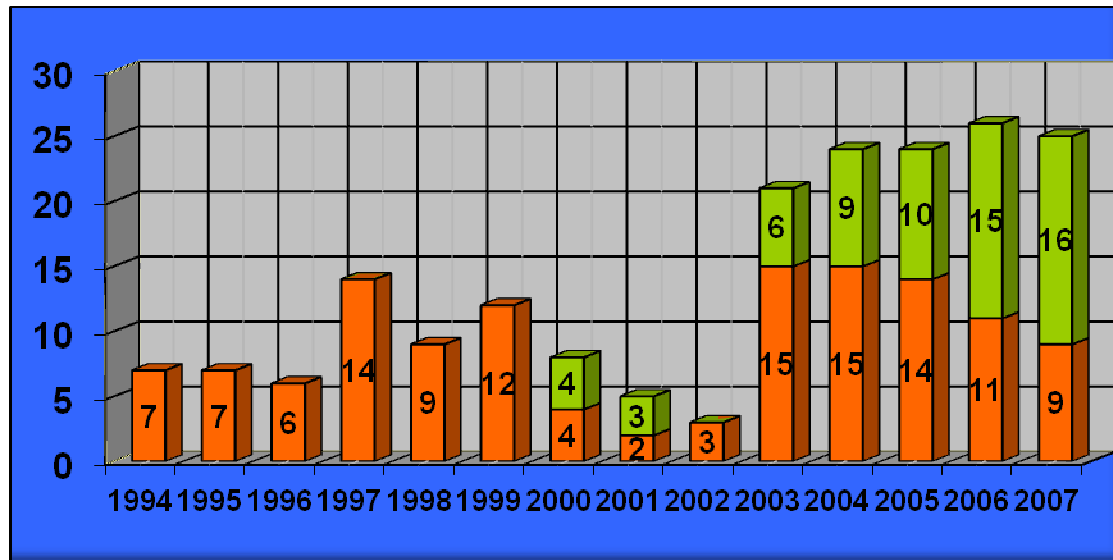
Glädjande kan noteras att flera par lagt befruktade ägg på Arken och förhoppningsvis kan nästa år ge en bra utdelning på aveln, förutsatt att inga sjukdomar drabbar ungarna. Personalen på Arken gör ett fantastiskt jobb och har haft näst intill 100 % överlevnad tidigare år.

Den samlade pressen gav sin bild av "hackingverksamheten" både på KB i Närke och på GL i Rättvik.

Det är snart nytt år och förväntningarna på nästa års falksäsong börjar sakta växa med en förhoppning om ytterligare häckningar.

Tack för i år!

Antalet ungar från hacking och från det vilda i Mellansverige under tiden 1994-2007

- Ungar utsatta med hacking
- Ungar födda i det vilda